

ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО УКРАЇНИ

Підручник

У двох частинах

Частина 1

Харків
Харківський національний університет внутрішніх справ
2014

УДК 346.1(477)
ББК 67.9(4УКР)303я73
Г72

Авторський колектив:

Андреева О. Б., канд. юрид. наук, проф. – гл. 2 (спільно з Жорнокуєм Ю. М.); *Гетманець О. П.*, д-р юрид. наук, проф. – гл. 5; *Гришина І. І.* – гл. 3, 8 (спільно з Жорнокуєм Ю. М.); *Жорнокуй Ю. М.*, канд. юрид. наук, доц. – гл. 2 (спільно з Андреевою О. Б.); гл. 3,8 (спільно з Гришиною І. І.); гл. 4 (спільно з Загородній А. С.); *Загородній А. С.* – гл. 4 (спільно з Жорнокуєм Ю. М.); *Кириченко Ю. М.*, канд. юрид. наук, доц. – гл. 1; *Коваленко К. В.*, канд. юрид. наук – гл. 11; *Полтавський О. В.*, канд. юрид. наук – гл. 7; *Суц О. П.* – гл. 6; *Сядристиний А. О.* – гл. 10; *Фомін Г. Ф.*, канд. екон. наук, доц. – вступ; *Чапчадзе Я. О.*, канд. юрид. наук, доц. – гл. 12; *Шуміло І. А.*, канд. юрид. наук, доц. – гл. 9 (спільно з Шумілом О. М.); *Шуміло О. М.*, канд. юрид. наук, доц. – гл. 9 (спільно з Шуміло І. А.).

Рецензенти:

Шишка Р. Б. – д-р юрид. наук, проф., акад. АНВШ України, завідувач кафедри цивільно-господарських дисциплін Ірпінської фінансово-юридичної академії;
Атаманова Ю. Є. – д-р юрид. наук, доц., заступник директора НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України;
Сергієнко В. В. – канд. юрид. наук, доц., завідувач кафедри правового регулювання економіки Харківського національного економічного університету.

Рекомендовано Вченою радою Харківського національного університету внутрішніх справ (протокол № 10 від 28 грудня 2012 р.)

Господарське право України : підручник : у 2 ч. / Г72 [Андреева О. Б., Жорнокуй Ю. М., Гетманець О. П. та ін.]. – Харків : Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2014.
ISBN 978-966-610-213-6
Ч. 1. – 340 с.
ISBN 978-966-610-214-3

Підручник розроблено відповідно до програми навчальної дисципліни «Господарське право» і містить найважливіші положення господарського права. Розглянуто правові аспекти господарської діяльності й теорії господарського права.

Для студентів вищих навчальних закладів 3, 4 рівнів акредитації, котрі навчаються за спеціальністю «Правознавство», викладачів, аспірантів і практичних працівників.

**УДК 346.1(477)
ББК 67.9(4УКР)303я73**

ISBN 978-966-610-213-6
ISBN 978-966-610-214-3 (Ч. 1)

© Авторський колектив, 2014
© Харківський національний університет внутрішніх справ, 2014

СКОРОЧЕННЯ

АМК України – Антимонопольний комітет України
АРК – Автономна Республіка Крим
АТ – акціонерне товариство
БК України – Бюджетний кодекс України
ВК України – Водний кодекс України
ВС України – Верховний Суд України
ГК України – Господарський кодекс України
ГПК України – Господарсько-процесуальний кодекс України
ДПА – Державна податкова адміністрація
ЄДРПОУ – Єдиний державний реєстр підприємств та організацій України
ЄС – Європейський Союз
ЖБК – житлово-будівельний кооператив
ЖК – житловий кооператив
ЖК України – Житловий кодекс України
ЗК України – Земельний кодекс України
КАСУ – Кодекс адміністративного судочинства України
КЗпП України – Кодекс законів про працю України
КМ України – Кабінет Міністрів України
КСП – колективне сільськогосподарське підприємство
КСУ – Конституційний Суд України
ЛК України – Лісовий кодекс України
Мінфін України – Міністерство фінансів України
НБУ – Національний банк України
НКЦПФР – Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку
ООН – Організація Об'єднаних Націй
ПАТ – публічне акціонерне товариство
ПК України – Податковий кодекс України
ПрАТ – приватне акціонерне товариство
с/г – сільське господарство
СНД – Співдружність Незалежних Держав
ТДВ – товариство з додатковою відповідальністю
ТОВ – товариство з обмеженою відповідальністю
Укоопспілка – Центральна спілка споживчих товариств
ЦК України – Цивільний кодекс України
ЦПК України – Цивільний процесуальний кодекс України

ВСТУП

Економічне народовладдя є необхідною складовою народного суверенітету, що виявляє себе через особливу за природою постійну пряму або опосередковану участь українського народу, його територіальних громад і громадян особисто в національній економічній системі. Така участь полягає в практичній реалізації названими суб'єктами диверсифікованого комплексу належних економічних прав, і за своїми предметними й вартісними показниками вона є визначальною для функціонування національної економіки як такої, достатньою для забезпечення суспільної та індивідуальної економічної безпеки і розвитку.

Реалізація суспільної влади – державної, політичної, економічної, інформаційної, духовної тощо фокусує навколо себе особливої гостроти конфігурації суспільних інтересів, значить, правове регулювання відносин невідного економічного впливу, що реалізуються суб'єктами господарювання на диспозитивних засадах, відбувається за одними правовими режимами.

Історична доля господарського права в Україні є непростю, що відображає протистояння між прихильниками цивілістичного і господарського підходів до регулювання однотипних правовідносин. Із прийняттям ГК України вказана проблема не була остаточно вирішена. Саме наука господарського права є сталим відображенням зазначеної суперечності. Проте варто зважити, що на сьогодні вже напрацьовано та науково обґрунтовано основні теоретичні конструкції моделювання господарських правовідносин. Крім того, вирішення багатьох питань здійснюється в експериментальному порядку, тому нормативні акти у сфері регулювання здійснення господарської діяльності деякою мірою характеризуються внутрішньою неузгодженістю, суперечливістю та непослідовністю.

У першій частині пропонованого підручника викладено основні підходи до теоретичного та законодавчого бачення основних положень господарсько-правової науки. Так, структуру першої частини складають такі блоки: загальні положення господарського права (містить тематику: поняття господарської діяльності, поняття господарського права, господарські правовідносини і загальна характеристика суб'єктів господарювання); легалізація господарської діяльності (створення суб'єктів господарювання та порядок їх державної реєстрації, ліцензування господарської діяльності та патентування підприємницької діяльності); організаційно-правові форми

суб'єктів господарювання (правове становище господарських товариств, правове становище кооперативів, правове становище підприємств та їх об'єднань); припинення господарської діяльності (загальна характеристика припинення господарської діяльності (реорганізація і ліквідація суб'єктів господарювання) та особливості ліквідації суб'єкта господарювання у зв'язку з банкрутством).

Господарська діяльність як категорійне поняття конкурує з іншими категоріями: підприємництво, комерція, бізнес тощо, які не отримали однозначного визначення. Питання стосовно правового становища суб'єктного складу господарських правовідносин є одним із дискусійних в науці господарського права. Значною мірою це зумовлено наявністю різних концептуальних підходів до правового регулювання відносин у господарській сфері, зокрема господарсько-правового і цивілістичного.

Включення до навчального процесу вищих навчальних закладів юридичного спрямування дисципліни «Господарське право» сприяє з'ясуванню студентами та слухачами базових понять і категорій, що застосовуються під час здійснення господарської діяльності та виникнення, розвитку і припинення господарських правовідносин. Зміст першої частини підручника відображає основні концепції господарсько-правової науки і тенденції розвитку господарського законодавства в Україні, що зумовлює наявність в ньому дискусійних питань і проблематики, яка потребує свого вирішення.

Підручник «Господарське право України» підготовлено авторським колективом кафедри правового забезпечення господарської діяльності навчально-наукового інституту (з 2013 року – факультету) права та масових комунікацій Харківського національного університету внутрішніх справ. Колектив авторів висловлює щирі вдячність рецензентам підручника за надані зауваження та пропозиції, які будуть враховані у процесі вдосконалення науково-методичної роботи під час викладання навчальної дисципліни «Господарське право» в Харківському національному університеті внутрішніх справ.

Колектив авторів підручника сподівається, що викладений в ньому матеріал сприятиме розвитку науки господарського права. Автори вдячні за висловлені зауваження, пропозиції та побажання, спрямовані на покращення структури і змісту підручника.

ЗМІСТ

СКОРОЧЕННЯ	3
ВСТУП	4
ГЛАВА 1.	
ПОНЯТТЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	6
§ 1. Поняття, ознаки та види господарської діяльності....	6
§ 2. Підприємницька діяльність: поняття, ознаки та принципи	10
§ 3. Види підприємницької діяльності.....	16
§ 4. Принципи господарювання та їх зміст	20
<i>Питання для самоконтролю .....</i>	<i>24</i>
ГЛАВА 2.	
ПОНЯТТЯ ГОСПОДАРСЬКОГО ПРАВА	25
§ 1. Поняття господарського права, його предмет і методи.....	25
§ 2. Принципи господарського права.....	35
§ 3. Функції господарського права	36
§ 4. Система господарського права.....	37
§ 5. Джерела господарського права та їх класифікація..	39
<i>Питання для самоконтролю .....</i>	<i>46</i>
ГЛАВА 3.	
ГОСПОДАРСЬКІ ПРАВОВІДНОСИНИ	47
§ 1. Поняття, ознаки та види господарських правовідносин	47
§ 2. Елементи і підстави виникнення господарських правовідносин	57
§ 3. Об'єкти господарських правовідносин	61
§ 4. Суб'єкти господарських правовідносин.....	67
<i>Питання для самоконтролю .....</i>	<i>74</i>

ГЛАВА 4.

ПРАВОВЕ СТАНОВИЩЕ УЧАСНИКІВ ВІДНОСИН

У СФЕРІ ГОСПОДАРЮВАННЯ 75

§ 1. Поняття та види суб'єктів господарських правовідносин	75
§ 2. Фізичні особи – підприємці як суб'єкти господарювання	79
§ 3. Юридичні особи як суб'єкти господарювання: поняття і види	84
§ 4. Обмеження щодо заняття підприємницькою діяльністю, встановлені стосовно окремих фізичних та юридичних осіб	89
§ 5. Правове становище інших учасників відносин у сфері господарювання	93
<i>Питання для самоконтролю .....</i>	<i>103</i>

ГЛАВА 5.

СТВОРЕННЯ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

ТА ПОРЯДОК ЇХ ДЕРЖАВНОЇ РЕЄСТРАЦІЇ 104

§ 1. Створення суб'єкта господарювання	104
§ 2. Поняття і порядок проведення державної реєстрації суб'єктів господарювання	106
§ 3. Документи, які подають для проведення реєстраційних дій	109
§ 4. Дії, що пов'язуються з державною реєстрацією суб'єкта господарювання, їх види та юридичне значення	122
<i>Питання для самоконтролю .....</i>	<i>125</i>

ГЛАВА 6.

ЛІЦЕНЗУВАННЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ 126

§ 1. Загальні положення про ліцензування господарської діяльності	126
§ 2. Порядок отримання ліцензії на заняття певним видом діяльності	130
§ 3. Види господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню	133
§ 4. Органи ліцензування	137
§ 5. Підстави для анулювання ліцензії	140

§ 6. Нагляд та контроль за дотриманням ліцензійних умов.....	141
<i>Питання для самоконтролю</i>	143

ГЛАВА 7.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПАТЕНТУВАННЯ

ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....144

§ 1. Поняття і правові підстави патентування господарської діяльності.....	144
§ 2. Види підприємницької діяльності, що підлягають патентуванню, та суб'єкти патентування.....	146
§ 3. Види патентів та ставки збору за провадження деяких видів підприємницької діяльності	150
§ 4. Порядок придбання торгового патенту і строки його дії	155
§ 5. Порядок використання торгового патенту	157
<i>Питання для самоконтролю</i>	160

ГЛАВА 8.

ПРАВОВЕ СТАНОВИЩЕ

ГОСПОДАРСЬКИХ ТОВАРИСТВ .....

§ 1. Правове становище, порядок створення та управління акціонерним товариством	161
§ 2. Правове становище товариства з обмеженою відповідальністю і товариства з додатковою відповідальністю	183
§ 3. Правове становище повного та командитного товариства	190
<i>Питання для самоконтролю</i>	201

ГЛАВА 9.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ

ПІДПРИЄМСТВ КОЛЕКТИВНОЇ ВЛАСНОСТІ

(КООПЕРАТИВІВ) .....

§ 1. Законодавство, що регулює діяльність підприємств кооперативної власності (кооперативів)	202
§ 2. Правове становище виробничого кооперативу.....	205
§ 3. Колективні сільськогосподарські підприємства.....	218

§ 4. Правове становище споживчих кооперативів	221
§ 5. Сільськогосподарські кооперативи	229
§ 6. Житлово-будівельні та житлові кооперативи	235
§ 7. Правове становище інших підприємств колективної власності (кооперативів)	240
<i>Питання для самоконтролю</i>	251

ГЛАВА 10.

ПРАВОВЕ СТАНОВИЩЕ ПІДПРИЄМСТВ

ТА ЇХ ОБ'ЄДНАНЬ .....

§ 1. Поняття підприємства та його основні ознаки	252
§ 2. Види та організаційно-правові форми підприємств	257
§ 3. Правовий режим майна підприємств і джерела його формування	260
§ 4. Поняття, ознаки, види та організаційно-правові форми об'єднань підприємств	264
<i>Питання для самоконтролю</i>	271

ГЛАВА 11.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРИПИНЕННЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ. РЕОРГАНІЗАЦІЯ

ТА ЛІКВІДАЦІЯ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ.....

§ 1. Поняття та підстави припинення діяльності суб'єктів господарювання	272
§ 2. Способи і форми припинення господарської діяльності	276
§ 3. Види реорганізації та правові наслідки їх застосування	278
§ 4. Поняття та види ліквідації	280
<i>Питання для самоконтролю</i>	284

ГЛАВА 12.

ОСОБЛИВОСТІ ЛІКВІДАЦІЇ СУБ'ЄКТА

ГОСПОДАРЮВАННЯ У ЗВ'ЯЗКУ З БАНКРУТСТВОМ ....

§ 1. Поняття банкрутства та його правове значення ...	285
§ 2. Проведення у справах про банкрутство	288
§ 3. Санація боржника	301

§ 4. Ліквідаційна процедура, порядок призначення ліквідатора та створення ліквідаційної комісії	307
§ 5. Черговість задоволення вимог кредиторів	313
<i>Питання для самоконтролю</i>	317
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	318
ПРЕДМЕТНИЙ ПОКАЖЧИК.....	331

Навчальне видання

Авторський колектив:
АНДРЕЄВА Ольга Борисівна
ЖОРНОКУЙ Юрій Миколайович
ГЕТМАНЕЦЬ Ольга Петрівна та ін.

ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО УКРАЇНИ
Підручник
У двох частинах
Частина 1

Редагування Г. Я. Ступницької
Внесення правок, комп'ютерне верстання А. О. Зозулі

Підп. до друку 30.04.2014.
Формат 60x84/16. Ум.-друк. арк. 19,83. Обл.-вид. арк. 16,04.
Тираж 650 пр. Зам. № 2013-2.

Видавець і виготовлювач –
Харківський національний університет внутрішніх справ,
просп. 50-річчя СРСР, 27, м. Харків, 61080.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3087 від 22.01.2008.